

OYUNCAK VE OYUN MÜZELERİNDE ÇOCUKLARA YÖNELİK EĞİTİMİN BOYUTLARI

Fethiye ERBAY*

İnsanlığın var oluşundan bugüne oyun nesnelerinin üretilmiş olması, yaşantımıza farkındalık kazandırmaktadır. Oyuncaklar çocuk döneminde deneysel olarak gelişimimize yardımcı olur. Oyuncaklar ve oyunlar var olan dünyamızı daha kolay algılamamızı kolaylaştırır. Oyuncakların çocuk gelişimindeki önemini ortaya çıkaran oyuncak müzeleri, çocukların algısal tanımlamalarına yardımcı olur, görsel hafızayı geliştirir. Oyuncaklar, yapıldığı dönemin sosyo-ekonomik, toplumsal, kültürel özelliklerini yansıtır.

Bu çalışmada Türkiye deki oyuncak müzelerinin kuruluşu değinerek, müzelerin eğitim işlevleri ve önemleri hakkında genel bilgilere yer verilecektir. Oyun ve oyuncak müzesi, geçmişle gelecek arasında köprü olarak, geçmişten bugüne yaşayan ve yaşatan müzeler olarak çocuk müzeleri arasında yer alırlar. Çok basit teknikte yapılan oyuncaklar ile sanayi gelişiminin yarattığı farklı yaş ve cinsiyette üretilen oyuncak tasarımları; toplumsal algı ve çocuk gelişiminin tarihsel boyutunu da bizlere sergilerler. Hedef kitlesinin çocuklar ve onların ailelerinin; yetişkinlerin oluşturduğu oyuncak müzeleri; çocukların gelişimini oyuncaklar üzerinden kurgulayan müzelerdir. Tematik ve interaktif geçici ve sürekli sergiler düzenleyen oyuncak müzeleri kuruluş amaçlarına uygun eğitim etkinlikleri sunarlar.

Oyuncak müzelerinin hedef kitlesi olan çocuk ziyaretçiler üzerinde eğitsel önemi büyüktür. Yetişkinlere çocukluk hatıralarının hatırlatıldığı oyuncak müzeleri; ziyaretçilerine daha akılda kalıcı öğrenme yöntemleri sunarlar. Çocuklar oyuncak müzelerinde; oyuncak aracılığı ile sanayi tarihi, kültür tarihi, eğitim alanında değişimin izlerini görür. Çocukların sosyal, duygusal, zihinsel, bedensel gelişim ve iletişim becerilerine katkıda bulunur, hayal güçlerini ve yaratıcılıklarını geliştirir.

Oyuncak müzelerinde oyuncakların üretildiği dönemlere ya da üretilen maddelerin özelliklerine göre sınıflandırılarak sergilenir. Geleneksel, antik, fabrikasyon, endüstriyel ve dijital oyuncaklar olarak sınıflandırılan çeşitli sergiler bu müzelerde yer alır. Bazı oyuncak müzelerinde ise tahta, metal, teneke, kağıt, plastik, bez, porselen, yumuşak, pelüş ve karışık malzemeden yapılmış oyuncaklar olarak özelliklerine göre sergilenir. Yerli, yabancı ülkelerde üretilen oyuncaklarda farklı temalandırılır. Birden

* Prof. Dr.; İstanbul Üniversitesi Müzecilik Bölüm Başkanı, Müze Yönetimi Bilim Dalı Başkanı, Kültürel Miras Alanlarının Yönetimi Anabilim Dalı Başkanı. erbayf@boun.edu.tr

fazla teknikte üretilmiş oyuncaklar, birden fazla kurgusal tema içinde, oyuncakların üretim ve kullanım hikayelerine göre sergilenir. Oyuncak müzeleri, çocukların görsel hafızayı geliştiren birden fazla malzemeyi bir arada sunar. Aynı zamanda inovasyon çalışmalarına destek yaratan müzeler olarak yaratıcı eğitim ve öğretimi desteklerler.

Resim 1- Antalya Oyuncak Müzesi

Resim 2- Antalya Oyuncak Müzesi

Oyuncak müzelerinin eğitim atölyelerinde gerçekleştirilen eğitsel ve yaratıcı çalışmalar, çocukların kişisel gelişimini destekler. Maket, kostüm yapımının yer verildiği müze tasarım atölyelerinde çocukların el ve motor davranışlarının geliştirilmesi hedeflenir. Kendi tasarım ve maketlerini yapan çocukların yaratıcılıkları gelişmektedir.

Resim, seramik, film, fotoğraf, basit eser onarımları, arkeolojik kazı çalışmalarının yürütüldüğü çocuk atölyelerinde çocukların sanatsal yetilerinin geliştirilmesi hedeflenir.

◆ Fethiye Erbay

Plastik sanatlar çalışmalarına yönelik müze eğitim atölyelerinde; farklı malzemeyi kullanma ve tanıma fırsatı bulurlar. Bu atölyelerde çocuklar, inovasyon ve yaratıcılıklarını geliştirici yeni tasarımla dönüştürülen üretimler ortaya koyarlar. Drama, hayal kurma ile gelecek düşlerini şekillendirecek deneyimler kazanır. Tiyatral uygulamalar ile çocuklar kendi beden dilini tanıma imkanı bulurlar.

Beden dilinin kullanılması ve geliştirilmesini hedefleyen tiyatro atölyelerinde, çocuklar hem eğlenmekte, hem de yaratıcılıkları gelişmektedir. Sanat atölyelerinde çocuklar motor davranışlarını geliştirirken, birlikte ortak çalışmalar üretirler. Çocuk dizileri çizgi film kahramanları, Pinokyo, Nasretin Hoca, Denizkızı, Pamuk Prenses, Kırmızı Başlıklı Kız, Hacivatla Karagöz gibi masal kahramanları çeşitli canlandırmalar ile yeniden anlam kazanır. Çocuklarda soyut değerler, masal kahramanlarının canlandırılması ile görsel hafızayı ve duygusal zekayı geliştirmektedir.

Ülkemizdeki oyuncak müzelerinin temel işlevi değişen toplumsal yapı içinde kaybolmakta olan oyuncakları ve tasarımlarını korumak, yeni tasarımlara yardımcı olmaktır.

Türkiye'nin ilk oyuncak müzesi 1990 yılında Prof. Dr. Bekir Onur tarafından açılan **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Oyuncak Müzesi**'dir. Ülkemizin çeşitli arkeoloji müzelerinde sergilenen antik oyuncakların kopyalarından oluşan 1500 ün üzerinde oyuncakın sergilenmesi açısından da müze önemlidir. Müze tarafından düzenlenen Oyun Oyuncak Şenliği etkinlikleri çocuklara oyuncak tasarlayacak yeni deneyimler kazandırırken, aynı zamanda geleneksel oyunları tanıma ve oynama fırsatı sunar. Oyuncak bebek yapım atölyesinden, anlatı tiyatrosuna, origami yapım atölyesinden parmak kukla atölyesine kadar çok sayıda eğitsel etkinlik çocuklarla gerçekleştirilir.

2005 yılında Sunay Akın tarafından açılan **İstanbul Oyuncak Müzesi** ise özgün örnekleri ile ülkemizdeki ilkler arasındadır. Çocuklara yönelik düzenlediği farklı atölye çalışmaları açısından diğer oyuncak müzelerinden ayrılır. Müzede Dedio yaratıcı eller atölyesi, oyuncak ev tasarım atölyesi, pinokyo tasarım atölyesi, dinazor atölyesi, minyatür mobilyalar tasarım atölyesi, taş devri oyuncakları atölyesi, seramik atölyesi, ebru atölyesi cocuklara farklı el becerilerini geliştirmeyi hedeflemektedir. Bez bebek yapım atölyesi, tahta oyuncak boyama atölyesi, model uçak yapım atölyesinde yaratıcılığı geliştiren tasarım çalışmalarına yer verir.

Resim 2- İstanbul Oyuncak Müzesi

Resim 3- İstanbul Oyuncak Müzesi

Sihirli oyuncaklar yaratıcı drama atölyesi, hayalbaz oyun atölyesi, çocuklarla kukla atölyesi, ibiş ve arkadaşlarının maceraları kukla tiyatrosu, salıncak gölge oyunu, evvel zaman içinde tiyatro oyunları ve tek kişilik müzikli çocuk oyunları, çocuklara yönelik bedensel farklılıkları keşfedecekleri atölye çalışmalarıdır. Bu müze atölyelerinde çevresel algıları ve fiziksel farklılıkları geliştirecek, kendilerini keşfedecekleri eğitim ve öğretim imkanları sunulmaktadır. Müze çeşitli eğitim etkinliklerinin gerçekleştiği etkinlik salonlarında çok amaçlı çalışmalar gerçekleştirmektedir.

◆ Fethiye Erbay

2012 yılında İstanbul Oyuncak Müzesi, tarafından gerçekleştirilen ve dünyada bir ilk olan **TOYCO-2012** İstanbul Avrupa Oyuncak ve Çocuk Müzeleri Birliği buluşması, ilk kez Türkiye’de gerçekleştirilmiştir. İstanbul Oyuncak Müzesi dünyada çocuk ve oyuncak müzeleri birliği kurulması konusunda öncü olmuş, İstanbul’a *Oyuncak Müzelerinin Başkenti* ünvanını kazandırmıştır. İstanbul Oyuncak Müzesi ülkemizdeki diğer oyuncak müzelerinin de açılmasına örnek oluşturmuştur

2010 yılında açılan **Ümran Baradan Oyun ve Oyuncak Müzesi** İzmir Konak Belediyesi tarafından işletilmektedir. Müze de Ümran Baradan tarafından bağışlanmış oyuncaklar sergilenmektedir. Müzede çeşitli sergi etkinlikleri eğitim etkinlikleri ve gösteriler düzenlenmektedir. Karagöz ile Hacivat Gölge Oyunu, Masal saati gibi gösteriler yer almaktadır. Müze bahçesinde Şirinler, Tom ve Jerry, Micky Mouse, Twitty, Buggs Buny, Kelolan, Pinokyo ile Nasrettin Hoca gibi kurgusal kahramanların heykelleri sergilenmektedir. Kukla tiyatrosu ve atölye çalışmaları çocuklara eğlenceli ve öğretici zaman geçirmeleri için etkinlikler düzenlenmektedir. Konak Belediyesi tarafından her yıl geleneksel olarak düzenlenen Yazarlar Çocuklarla Buluşuyor etkinlikleri çocuklarla yazarları bir araya getirip, yaratıcı yazarlık konularında eğitim verilmektedir.

1990 yılında Arkeolog **Musa Baran Oyun ve Oyuncak Müzesi** köy meydanındaki evini müzeye dönüştürmesi ile açılmıştır. Efes ve Milet Müze Müdürü Arkeolog Musa Baran oyunun yaşamın her alanında ve anında kişisel gelişimi etkilediği, güzelleştirdiği anlayışı ile müze çalışmalarını sürdürmüştür. Müzede köyle, ailesiyle ilgili oyuncaklar, hatıralar, kitaplar var. Uçurtmadan sapana, kargıdan yapılmış silahlardan telden yapılmış arabalara kadar çok çeşitli oyuncaklar toplamıştır. Bu oyuncakların çoğunu da kendi elleriyle üretmiştir.a Ağaçları oyarak yaptığı oyuncaklar cam rafların içinde sergilenmektedir. Bu müzede kendi ürettiği oyuncakları sergilemesi açısından diğer oyuncak müzelerinden ayrı öneme sahiptir. Müze ve gelişim atölyesi, yoga, reiki, resim, tiyatro kursları ile köyün kültürel ve sanatsal gelişimine de destek verilmektedir.

Antalya Oyuncak Müzesi; 2011 yılında Antalya Kaleiçi’nde açılmıştır. Antalya Büyükşehir Belediyesi tarafından işletilen bir müzedir. Müze İstanbul Oyuncak Müzesi’nin sahibi yazar Sunay Akın’ın danışmanlığında çalışmalarını sürdürmektedir. Müzede 1860’lı yıllardan günümüze kadar uzanan döneme ait 3.000 den fazla oyuncak sergilenmektedir. Özel tasarımlı vitrinlerde oyuncaklar bütünleşen görsel anlatıma dönüşmektedir. Oyuncakların sunumu ve sergilemesi çocukların algısal gelişimi açısından önemlidir.2011 yılında çocukların eğitimi için atölye çalışmalarına başlanmıştır.

Müze kendini sürekli yenileyerek çocuklara ve kadınlara yönelik atölye çalışmaları, sergiler ve seminerler düzenleyerek kültür ve eğitim merkezi şeklinde çalışmalarını sürdürmektedir. Müze binasının yanında ayrı bir etüt merkezin de eğitim çalışmaları sürmektedir. Ayrıca Açık hava etkinlikleri için500 kişilik bir anfi tiyatrodada gösteriler gerçekleştirilmektedir.

Resim 4- Antalya Oyuncak Müzesi;

Resim 5- Antalya Oyuncak Müzesi;

Gaziantep Oyun ve Oyuncak Müzesi; Gaziantep Büyükşehir Belediyesi tarafından Bey Mahallesi'nde tarihî bir Antep evinde açılmıştır. Bina, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi tarafından kamulaştırılmış, 2011 yılında restorasyonu tamamlanmış, 2013 yılında ziyarete açılmıştır. Tek avlulu, 3 katlı müze binası; 2 katlı mağarası ile ender müze evi örneklerindedir. Müzede, 1700-1990 yıllarına ait el ve fabrika yapımı 573 adet oyuncak sergilenmektedir. Müzenin, giriş katında 4, orta katında 3, çatı katında 1 ve 2 katlı mağarada 1 olmak üzere toplamda 9 ayrı temalı bölüm bulunmaktadır. İlk kattaki odalarda Türk Oyuncakları, Sinema Odası, Mutfak ve Sosyal Yaşam bölümleri bulunmaktadır. Sinema Odası, sinema, tiyatro, çizgi film ve masal kahramanlarının

◆ Fethiye Erbay

oyuncaklarının bulunduğu bölümdür. Pinokyo, Pamuk Prenses ve 7 Cüceler, Mickey Mouse, Hayalet Avcıları, Shekspare Sahnesi, Taş Devri, Charlie Chaplin ve Laterna Magica gibi oyuncaklar sergilenmektedir. Bu bölümlerin dışında, müzenin avlusunda, çocuklar için Oyuncak Atölyeleri ve çeşitli eğitim etkinliklerinin düzenlendiği bölüm bulunmaktadır. Geçmişten günümüze ulaşan çocuk yaşam kültürünün korunması ve yaşatılması, gelecek nesillere aktarılması amacı ile çalışılmaktadır.

Düştepe Oyun Müzesi; Ataşehir Belediyesi, Mimar Sinan Parkı'nda 60 bin metrekarelik park içinde tek katlı ahşap bir binada 2015 yılında açılmıştır. Müzede bulunan oyun ve oyuncakların tarihi 1800'lerin başına kadar uzanır. 20'yi aşkın ülkeden ve yaklaşık 150 koleksiyonerden toplanan oyuncaklar sergilenmektedir. Düştepe Oyun Müzesi'nde çocuk oyunlarının yer aldığı; 150 yıllık satranç takımı, Viktorya Dönemi'nin küp oyunları, 100 yıllık ilk taş ev inşa oyunu, ilk uzay oyunlarına kadar çeşitli oyunlar bulunmaktadır. Oyun kültürünü geliştiren çizgi roman, edebiyat, sinema ve televizyon dünyasının kahramanları da müze sergisinde yer alır. Müzede çocuklar bowling, satranç ve mini golf oynayarak çeşitli etkinliklere katılarak, deneyimler geliştirirler

Resim 67 -Düştepe Oyuncak Müzesi; <http://www.atasehir.bel.tr/haber/dustepe-oyun-muzesi-acildi>

Son yıllarda oyuncak müzeleri; toplumsal ve teknolojik değişim içinde kaybolmakta olan oyuncakları koruyarak, geleceğe aktarımı sağlayan müzeler olarak gittikçe önemleri ve çeşitleri artmaktadır. Oyuncak müzeleri çocuk ziyaretçilerine tarih bilincinin kazandırmanın yanında bilim ve araştırmayı sevdirir. Oyuncak müzelerinde sergilenen çeşitli oyuncaklar ve oyunlar çocukların yaşamsal değişimi keşfetmelerini sağlar. Çocuğun gelişim ve öğrenimi müze ortamında çok yönlü sosyal ve kültürel çevreler içinde gelişir. Çocuklara ve yetişkinlere yönelik atölye, gezici sergi, rehberli gezi, festival, yarışma, tiyatro gösterisi vb. gibi etkinliklerin düzenlenmesi çocukların çevresel iletişimini artırır. Oyunağın ve oyunun çocuk gelişimindeki önemini ortaya koyan bu müzeler teknolojinin değişmesi ile değişim göstermektedir. Ülkemizde Dünyanın farklı dillerinde, lehçelerinde basılmış Küçük Prens kitaplarının biriktirilmesine, tanıtımına, korunmasına ve sergilenmesine olanak sağlayacak “Küçük Prens Müzesi”nin kurulması çalışmaları sürmektedir.

Dünya da 200 ün üzerinde hizmet veren oyuncak ve oyun müzeleri, çeşitleri toplumsal yapıya endekli teknoloji destekli boyutlarda değişmektedir. dijital oyuncaklar sanal ve internet ortamına taşınmıştır. Bu değişim ister istemez klasik oyuncak müzelerini de değiştirmektedir. Özellikle dijital teknoloji ve sanal gerçeklik bu müzeleri tasarımlarını etkilemektedir. İnteraktif, dijital eğlence iletişim araçları çeşitli yeni oyuncak müzeleri yaratmaktadır. Bilgisayar teknolojisinin gelişimi ile oyunların ve oyuncakların işlevleri değişmekte, interaktif sunumlu oyunlar, sanal oyuncaklar çocukların daha çok ilgisini çekmesi açısından dijital oyuncaklar öne çıkmaktadır. **Met-Kids Dijital Hikaye** Gösterimi Laboratuvarı buna örnektir. Müzede çocuklar eserleri keşfederken orijinal hikayeleri için ilham veren kahramanları, çok uçlu aksiyon dolu maceralar yaşatmaları eğitim ve öğretimi eğlence ile buluşturmaktadır..^{htt}

Berlin Bilgisayar Oyunu Müzesi (Computerspielemuseum) interaktif dijital eğlence iletişim araçlarını sergilendiği müze olarak, çocuklar kadar yetişkinlerinde vazgeçemediği müzeler arasında yer almaktadır. Avrupa'nın en büyük bilgisayar oyunları, konsolları ve dergi koleksiyonuna sahiptir. 1972 yılında çıkan ilk ev video oyun konsolu «Odyssey», ilk oyun bilgisayarı Commodore C 64 ve ilk seri üretilmiş oyun bilgisayar otomati “Computer Space” sergide yer alır. 1997 yılından bu yana birçok uluslararası sergi düzenlenmiştir. 2011 yılında Bilgisayar Oyunları. Bir İletişim Aracının Evrimi” sergisi açılmıştır. Sergi, son 50 yıl içinde bilgisayar oyununun gelişimini sergiler. Bilgisayar Oyunu Müzesi'nde 300 sergi parçası gösterilmekte olup, 35 oyunu ziyaretçiler deneyebilir olması müze ziyaretçi kapasitesini artırmıştır. Müze ziyaretçi kapasitesini artırsa da bazı eğitimciler bu dijital teknoloji ile donanmış oyuncak müzelerinin açılmasına şüphe ile yaklaşmaktadır. Bilgisayar oyunlarının gerçeklik algısını ve sosyal iletişimi değiştirdiğini ve hangi yaratıcı potansiyelin ve de sanal dünyanın riskleri taşıdığı eğitimcilerin tartışma konular arasındadır. Buna karşılık, oyunlardaki uygulamalar da donanım yeniliklerini ve oyuncakları daha da değiştiren ivme sağlamaktadır.

◆ Fethiye Erbay

Resim 8-9 - Berlin Bilgisayar Oyunu Müzesi <http://www.museumsportal-berlin.de/tr/muzeler/computerspielmuseum/>

Sonuç olarak oyuncak müzeleri çocuk ziyaretçilere yönelik özgün tasarımları ile çocukların kendilerini ifade etme yetilerinin de geliştirmektedir. Bu müzelerde çocuklar kendi yaş gruplarıyla engelsiz, aktarımsız iletişim kurarlar. Oyuncak müzeleri çocuk ziyaretçileri yanında onlarla birlikte müzeye gelen aile bireylerini de etkinliklere dahil ederek, çocukları ile birlikte paylaşımında bulunma imkanı yaratılmaktadır. Ayrıca yetişkinlerinde keyifli zaman geçirdikleri oyuncak müzeleri; çok sayıda araştırmacıya

da ilham veren mekanlar olarak çok sayıda ziyaretçi tarafından tercih edilmektedir. Yetişkinlere bu müzelerde geçmişe duydukları özlemlerini, çocukluk hayallerini ve oyun oynama isteklerini gerçekleştirerek, farklı deneyimlerde bulunmaktadır

Günümüzde oyuncak müzeleri klasik anlayışın dışına taşıyacak, 3boyutlu teknik ile yaratılan yeni oyuncaklar, yapay zeka, yeni yazılımlar müzelerin eğitim etkinliklerini, sergileme tekniklerini de değiştirmektedir. Dijital oyunlar gelecekte oyuncak müzelerini daha da farklı boyuta taşıyacaktır. Dokunmatik ekranların, robotların, hologramların yer aldığı müzecilik sistemi; oyun ve oyuncak müzelerinde değişim yaratacaktır. Bu değişim eğitim ve öğretim modellerine yeni deneyimler ekleyecektir.

KAYNAKLAR

1. Bekir Onur; Oyuncaklı Dünya, Dost Kitapevi Yayını, Ankara, 2002
2. Bekir Onur; Oyunlar ve Oyuncaklar Oyunun ve Oyuncanın Kültürel Tarihi; Kalem Kitap Yayını, Ankara, 2016
3. Fethiye Erbay; **Müze Yönetimini Kurumlaştırma Çabası (1984 - 2009)**, Mimarlık Vakfı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 2009
4. Fethiye Erbay; **Türkiyede Oyuncak Müzeleri ve Müzelerde Çocuklara Yönelik Çalışmalar**; Oyuncak ve Çocuk Müzeleri Sempozyumu; Avrupa Oyuncak ve Çocuk Müzeleri Birliği'ne (TOYCO), Caddebostan Kültür Merkezi; İstanbul, 19-20 Kasım 2012
5. Fethiye Erbay & Mutlu Erbay; **Değişen Üniversite Müzeleri**; Edirne Üniversitesi Yayınları, Edirne, 2016
6. Fethiye Erbay & Mutlu Erbay; **Üniversite Müzeleri**; Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul, 2016
7. Metin And, **Bebek Koleksiyonculuğu**, Tombalak, sayı 5, Ankara, 1995; ss:-10-18
8. Mutlu Erbay; **Müzelerde Sergileme ve Sunum Tekniklerinin Planlanması**; Beta Yayınları, ISBN: 9786053774754, İstanbul; 2011
9. Nuri Özer Erbay; **Müzelerde İş Güvenliği Sorunsalı**, Müzeler, Oyunlar Oyuncaklar ve Çocuklar; 9 Eylül Üniversitesi, Edebiyat Fak. Müzecilik Böl. Yay., İzmir, 2014, ss:117-123
10. Şenay Uzuncalı, (Danışman) ; **Oyuncakların Dünyası**, Sosyal Bilgiler Yıllık Projesi, Özel Ege Lisesi, Ege, Mart 2011
<http://www.istanbuloyuncakmuzesi.com/hikayemiz.php>
<http://www.izmiroyuncakmuzesi.com/hakkinda.php>
<http://www.gaziantepturizm.gov.tr/TR,131860/gaziantep-oyuncak-muzesi.html>
<http://www.atasehir.bel.tr/haber/dustepe-oyun-muzesi-acildi>
<http://www.kucukprensuzesi.com/muze-girisimi/>
<http://www.metmuseum.org/art/online-features/metkids/videos/MetKids-Digital-Storytelling-Lab-2016>
<http://www.metmuseum.org/art/online-features/metkids/>
<http://www.museumportal-berlin.de/tr/muzeler/computerspielemuseum/>